

tif bir amaç olarak algıladığı ve hukukun yalnızca özgürlük sınırlaması olarak değil aynı zamanda özgürlüğün önkoşulu olarak bildiği ölçüde bir dengeye oturabildiğini söyleyebiliriz⁽⁹⁵⁾. Bunun temel koşulu ise Nemi-

nem-laedere ilkesinin anayasal bir temele sahip olduğu ve üçüncü kişilerden kaynaklanan anayasa aykırılıklarının tespitinde ölçüt olarak kullanılabileceğinin kabulüdür.

95 Isensee, Josef, a.g.e., s. 188.

Ceza Hukukunda Hukuksal Değer^(*)

Yener Ünver^(**)

Çeviren: R. Barış Erman^(***)

Giriş

Bu tebliğin konusunu, hukuksal değerlerin korunması öğretisinin anlamı özellikleri ve ceza kanunkoyuculuk faaliyeti açısından işlevleri oluşturmaktadır. Hukuksal değer kavramının anlamı sorununda, ceza hukukunun amacının incelenmesinden yola çıkılmalıdır. Sizlere bu kısa tebliğde öncelikle öğretiyi genel olarak açıklayacak ve sonra yeni bir hukuksal değerlerin korunması öğretisine ilişkin kendi tezimi aktaracağım. Son olarak da Türk pozitif normlarından ve içtihadından bazı noktaları örnek göstereceğim.

Bilindiği gibi, hukuksal değerlerin korunması öğretisi ve kavramı çok tartışmalı bir konu olup, öğretilerde çeşitli türevleri olmuştur ve günümüzde de çeşitli yandaşları olan bu öğretinin kökenleri, farklı bir yapı içinde Birmbaum'a (1834) dayanmaktadır. Hatta, bazı yazarların görüşüne göre Beccaria, Montesquieu ve Voltaire'e kadar geri gitmektedir. Korkunç nasyonal-sosyalist dönem dışında bu öğreti çeşitli türev ve işlevlerle Kıta Avrupası'nın ceza hukuku dogmatikliğinin merkezinde yer almıştır.

Hukuksal değer öğretisi bugün ceza hukukunda temel öneme sahip bir konudur. Bununla birlikte bilimsel açıdan tartışmalı olması da başlıca özelliklerindedir. Öğretilerde, koruma objesinin çok görünümümlü karakterini gösteren çeşitli yorumlar, hukuksal değer kavramsal olarak saptanmasını etkilemektedir.

Burada karar verilmesi gereken nokta şudur: Hukuksal değerler kime aittir? Tabii bu bağlamda hukuksal değer sahibi ile hukuksal değer taşıyıcısı kavramlarının eşanlamlı olup olmadığı üzerine de düşünülmesi gerekmektedir. Burada bütün bu sorulara değinerek kendi yorumumu aktarmaya çalışacağım.

Tezlerim (Hukuksal Değerin Korunması Hakkında Kendi Görüşüm)

I. Kanımca çağdaş bir hukuksal değerlerin korunması öğretisi açısından kişilerin özgürlüğü ve bağımsızlığı ve bireyin kendini geliştirme özgürlüğü temel bir noktadır. Hukuksal değer kavramı ve hukuksal değerlerin korunması öğretisi insan ve serbest gelişimi ile gerekçelendirilmelidir.

(*)Annales de la Faculté de Droit d'Istanbul, 2001, No. 50, c. 33'te yayımlanan "Das Rechtsgut im Strafrecht" başlıklı makalenin çevirisidir.

(**) Doç. Dr., İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Öğretim Üyesi

(***) İstanbul Üniversitesi, Hukuk Fakültesi Öğretim Elemanı

II. Hukuksal değerler, hukukun meşru olarak koruduğu değerler ve (toplumsal açılardan) hukuksal güveneye muhtaç değerler olarak tanımlanmaktadır. Ceza hukuku değerleri, diğer hukuksal değerler arasından cezaya liyakat ve cezaya muhtaçlık ölçütlerine göre saptanırlar.

III. Hukuksal değer kavramı doğru olarak açıklanmak istendiğinde, öncelikle hukukun ve ceza hukukunun görevleri açığa kavuşturulmalıdır. Genel olarak hukuk ve aynı zamanda ceza hukukunun tek görevi, hukuksal değerleri korumaktır. Tabii, ceza hukukunun alanı hayli kısıtlıdır, zira buna temel olan iki ilke olan "cezaya liyakat" ve "cezaya muhtaçlık", kanunkoyucuyu, ceza hukukunu en son araç olarak kullanmaya zorlar (Ultima-ratio ilkesi, orantılılık ilkesi ve ikincillik ilkesi olarak da anılır).

IV. Bu kısa açıklamalar dahi, ceza normlarının çok önemli olmakla birlikte, her zaman uygulanamayacağını göstermektedir, zira hukuksal konuları korumayan ceza normları meşru kabul edilemez. Ayrıca, ceza hukuku araçları her türlü hukuksal konunun değil, ancak en önemli, birincil hukuksal değerlerin korunması için devreye sokulabilir. Kanımca hukuksal değerlerin korunmasına hizmet etmeyen veya zaman içinde hukuksal değer niteliklerini yitiren ceza normlarının meşruluğu kabul edilemez. Bu pozitif düzenlemelerin kaldırılması gerekir. Kanunkoyucu bu normları zaman içinde bu ölçüte göre gözden geçirmelidir. Ceza hukuku her şeyi koruyamaz. O yalnızca bir ultima ratio, devletin norma aykırılık-

lara tepkisi veya devlet yönlendirmesinin en keskin kılıcıdır. Ceza hukuku, hukuk devletinden kaynaklanan bağlılıkları ve damgalayıcı sonuçları nedeniyle ancak toplumsal birlikte yaşama yönelik en önemli ihlallere tepki vermek için kullanılabilir. Öbür yandan devletin, bir hukuksal değeri zedeleyen eylemleri cezaya liyakat ve cezaya muhtaçlık ölçütlerine göre tartarak ceza hukuku alanına alması gerekmektedir.

V. Ceza hukukunun ödevini bu şekilde saptadıktan sonra, şu sorular karşımıza çıkmaktadır: Devlet gerçekte nedir ve ona neden ihtiyacımız vardır? Devletin işlevleri nedir? Ve aslında devletin de kendine özgü subjektif hakları var mıdır?

Benim bakış açımına göre devlet başlı başına bir amaç değil, yalnızca insanın yararlanmasına açık bir araçtır. Devlete ihtiyaç vardır ve bu kurum barış ve özgürlük içinde birlikte yaşam için büyük bir avantaj sağlar. Ancak, devletin kendine özgü hakları yoktur ve bu bağlamda dört konuya değinmek gerekir:

1) Devletle kişi arasında hak veya hukuksal değer çatışmaları bulunmaz. Devlet kişiye hizmet etmelidir ve taşıyıcısı devlet olan hukuksal değerler de kişiye ait olup onlar da hizmet etmelidir.

2) Devlet yalnızca sınırlı bir kuvvet kullanabilir ve bunu da ancak insanın çıkarına olarak yapabilir. Devletin kendine özgü subjektif hakları veya çıkarları yoktur ve bu nedenle yalnızca kendi adına kuvvet kullanamaz.

3) Devletin bütün alanlarda, özellikle de ceza hukuku alanında yalnızca sınırlı bir gücü ve yetkisi vardır. Bu nedenle çağdaş anayasalar da devlet gücünün her toplumdaki olanaklarını ve yetkilerini mümkün kılar ve sınırlar. Çağdaş anayasalar devletin kişilere karşı kötüye kullanma sınırlarıdır, yani anayasalar 1982 Türk Anayasası gibi devleti vatandaşa karşı değil, vatandaş devleti karşı korurlar.

4) Devlet salt ahlaka aykırılıkları, dine aykırılıkları ve toplumsal geleceklere veya toplumda çoğunluk tarafından savunulan görüşlere aykırılıkları suç tipi haline getiremez. Diğer koşullar yanında her suçun en azından bir hukuksal değeri zedelemesi gerekir.

VI. Bu noktada, toplum hukuksal değerler açısından tek önemli kaynak olduğu halde, devletin ve toplumun kendilerine özgü hukuksal değerleri bulunmadığı saptanmalıdır. Bununla kastedilen, bütün hukuksal değerlerin, devlete, topluma veya başka devlet organlarına değil, insana ait olduğudur. Devlet, devlet organları vs. hukuksal değer sahibi olamazlar. Onlar yalnızca bazı hukuksal değerlerin taşıyıcısıdır. Bir yarar hem kişiler ve hem de kişilerin içinde birlikte yaşadıkları toplum için çok önemli ve değerli olduğunda, bu yararın korunması için hukuksal güveneye ihtiyaç var demektir. Koruma kural olarak diğer hukuksal araçlar ve ultima ratio olarak da ceza hukuku tarafından gerçekleşir. Yarar açısından ön koşul veya birincil zorunluluk, hukuksal değer niteliğine sahip bulunmaktır.

VII. Bu nedenle, mantıklı ve tutarlı olan, en azından ceza hukuku normları açısından bu ölçüte dayanan anayasal bir denetim mekanizması getirmektir. Türkiye'de anayasa mahkemeleri şimdiye kadar yalnızca anayasal düzenlemelere veya çok genel hukuksal ilkelere dayanarak denetim yapabilmıştır. Maalesef dünyanın bütün anayasaları çağdaş anlamda düzenlenmiş değildir. Aksi takdirde Anayasa Mahkemesi'nin hiçbir hukuksal değere hizmet etmeyen suç tiplerini iptal etmesi mümkün olabilirdi.

VIII. Kanımca hukuksal değerlerin üç farklı özelliği veya karakteri vardır. Bunlar değişkenlik, hiyerarşi ve soyut-ideal değerdir.

1) Hukuksal değerler değişkendir. Yaşam, vücut bütünlüğü, özgürlük veya malvarlığı gibi değerler binlerce yıldır çok önemli olsalar da, hukuksal değerlerin değişken bir karakteri vardır. Çok basit sözcüklerle ifade etmek gerekirse, ölümler, doğarlar, değerlerini yitirirler veya değer kazanırlar. Bunlar topluma, toplumun kültürel özelliklerine, gereksinimlerine ve toplumsal yaşama bağlıdır. Örneğin geçmişte adap veya vücut bütünlüğü, tıp ve uyuşturucu hukukunda çok önemli hukuksal değerlerdi. Yakın zamanlarda ise memurlara rüşvet verilememesi veya insan onuru değer kazanmıştır. Aynı cinsiyetten kişilerin evlenmesi, zati uyuşturucu kullanımı, ötanazi veya devlete karşı işlenen suçlar da toplum içindeki önemlerini yitireceklerdir ve gelecekte yeni hukuksal değerlerle karşılaşacağımız da kesindir.

2) İkinci özellik, çeşitli hukuksal değerler arasındaki hiyerarşidir. Bu ifade ile vurgulanmak istenen, hukuksal değerlerin toplumdaki öneminin zaman içinde değiştiği ve bazı hukuksal değerlerin çok önemli hale geldiği kabul edildiğinde, pozitif normların bu hiyerarşiye göre düzenlenmesi gerektiğidir. Cezalar ve cezai önlemler orantılı olmalıdır. Tabii, hukuksal değerlerin ceza açısından tek ölçüt kabul edilmesi mümkün değildir. Bu alanda failin kusuru, hukuksal değerlerin ihlal şekli gibi unsurlar da rol oynar.

3) Hukuksal değerlerin üçüncü özelliği onun ideal, soyut, yani pozitif öncesi karakteridir. Bilindiği gibi, hukuksal değerlerin pozitif, maddi, somut nesnelere mi, ideal, soyut, pozitif öncesi nesnelere mi oldukları konusunda pek çok görüş bulunmaktadır. Hatta Türkiye ve İtalya'da bazı yazarlar üçüncü (telifçi) bir görüşü savunmaktadırlar. Onlara göre, (yaşama karşı suçlar gibi) bazı ceza normlarında hukuksal değer somut, maddi bir nesneyken (onur, kamu düzeni gibi) diğer bazı hukuksal değerler soyut, ideal nesnelere sahiptir.

Kanımca bütün hukuksal değerlerin pozitif öncesi, ideal, soyut bir karakteri vardır.

IX. Görüşüme göre hukuksal değer kavramı çok genel ve önemli bir hukuksal varlık olup yalnızca ceza hukukunun genel hükümlerinde değil, aynı zamanda özel hükümlerde, hatta ceza usul hukukunda dahi farklı bir rol oynamaktadır. Çok genel olarak hukukla, suç tipleri ile, devlet, toplum, birey ve norm sisteminin ilişkileri ile yakından bağlantılıdır.

Kanımca, bu işlevlerin en önemlilerini altı başlık altında toplamak mümkündür:

- Kanunkoyucunun hukuk politikası etkinliklerine ilişkin işlevler
- Eleştirel işlevler (normların yeniden düzenlenmesi veya kaldırılmasında)
- Suç tiplerinin sınıflandırılmasında
- Ceza yaptırımlarında
- Yorumda
- Tipe uygun eylemlerin "maddi hukuksal değer ihlalleri anlamında" tespitinde.

1) Hukuk politikasına ilişkin işlevlerde hukuksal değer, kanunkoyucunun ceza normu yaratmasının ön koşulunu oluşturur. Bu eylemler cezaya layakat ve cezaya muhtaçlık ölçütleri açısından değerlendirilir. Suç tiplerinin penalizasyon ve dekriminalizasyon çalışmalarında suç tiplerinin hukuksal değerlerin korunması öğretisine göre sınıflandırılması gerekir.

2) Eleştirel işlev açısından hukuksal değer kavramı, kanunkoyucunun sınırlandırılmasında, yönlendirilmesinde ve denetlenmesinde rol oynar. Bu rol yeni düzenlemelerde büyük önem taşır: Bir hukuksal değer bulunduğu ve bu değer yukarıdaki ölçütlere göre ceza hukuku koruması altına alınması gerektiğinde, kanunkoyucunun ya tamamıyla yeni pozitif normlar yaratması ya da özel bölümün eski normlarını kaldırması söz konusu olur. Bu durum yalnız ceza kanununun özel bölümü için değil, teşebbüsün cezalandırılması, haklı savunma (örn. mala karşı suçlarda) ya da yurtiçi hukuksal değerlerin yurtdışında da korunması gi-

bi, genel bölüme ilişkin konularda da geçerli olabilir. Bu bağlamda Türkiye'de çevre, internet, gen teknolojisi ve kültürel miras alanlarında yeni suç tiplerine ihtiyaç vardır.

Öbür yandan kanunkoyucunun bazen bu işlev gereği genel veya özel bölüme ya da uluslararası hukuka ilişkin bir hükmü kısmen veya tamamen kaldırması da gerekir. Bu görevlerin dayanacağı Anayasa dışında uluslararası anlaşmalar da olabilir. Örneğin bu nedenle "Adnan Kahveci yaşaları" olarak adlandırılan düzenlemelerle birçok kanun yürürlükten kaldırılmıştır.

3) Kanımca, hukuksal değer kavramı, suçların sınıflandırılmasında en iyi ölçüttür; yani hukuksal değerlerin sistematik işlevinin, ceza hukuku dogmatik yapısının ana unsuru olarak hukuksal değerlerin anlaşılması ve özel kısımdaki cürümlerin metodik sınıflandırılmasında temel ölçüt olarak değerlendirilmesi açısından özel bir önemi bulunmaktadır. Her ne kadar çağdaş ceza yasalarının çoğunun kanunlaştırma aşamasında bu ölçüt ciddiye alınmışsa da, yanlış düzenlemeler nedeniyle zaman içinde bazı suçların ceza yasasının doğru bölümünde düzenlenip düzenlenmediği sorusu ortaya çıkmaktadır (TCK m. 509 veya 500 gibi). Bunun dışında söz konusu işlev, tek bir hukuksal değeri değil, birden fazla hukuksal değeri aynı anda koruyan suçlar açısından büyük önem taşımaktadır. Bu suçların, ceza yasasının hangi bölümünde düzenlenmesi (ve belki de bu suç tiplerine hangi cezaların ön-

görülmesi) gerektiği, bu işleve göre değerlendirilmelidir.

4) Hukuksal değerlerin hiyerarşik karakteri nedeniyle, cezalar ve tedbirlerin de bu hiyerarşi ile orantılı olmaları gerekir. Hukuksal değerlerin yanlış değerlendirilmesi veya pratik nedenlerle kimi zaman bazı cezalar indirilmekte veya ağırlaştırılmaktadır (örn. TCK m. 456 [kasten müessir fiil] ile TCK m. 495 vd. [yağma] suçlarının cezaları arasındaki orantısızlık).

5) Ceza normlarının yorumunda ratio legis ölçütü yanında hukuksal değer kavramı da teleolojik olarak veya teleolojik yorum şeklinde kullanılabilir. Tezimin ana çıkarımı, normu uygulayanın her somut olayda şu sorunun cevabını araması gerektiğidir: Uygulanacak düzenleme ile korunması gereken hukuksal değer fail tarafından zedelemiş veya tehlikeye sokulmuş mudur? Bunun dışında hukuksal değerlerin korunması öğretisi tehlike suçlarını "ihlal" kavramı ile kesin bir şekilde açıklamayı, somut olayda, somut normun koruma alanını saptamayı ve tehlike anlamında bir hukuksal değer ihlalinin gerçekleşip gerçekleşmediğini belirlemeyi olanaklı kılmaktadır.

6) Hukuksal değer kavramını, "tipik eylemler" in değerlendirilmesinde de kullanmaya çalışacağım. Gerçekte bu işlev, yorum işlevinin bir alt kümesini oluşturmaktadır. Kanımca, (zedeleme ve tehlikeye sokma anlamında) "ihlal" kavramını yalnızca doğal nedenselliğe göre değerlendirme-memiz gerekir. Ratio-legis ölçütü de her zaman yeterli olmayacaktır. Özellikle tehlike suçlarında, düşüncenin ifadesine ilişkin

suçlarda ve mala karşı işlenen suçlarda suç tipinin "gerçek ihlal nedenselliği"nin tespitinde hukuksal değer kavramını da değerlendirme ölçütü olarak kullanmamız gerekir. Bu nedenle eylemi elverişsiz olduğunda veya somut olayda mutlak olarak elverişsiz bir obje bulunduğu faili cezalandırmak mümkün değildir.

Hukuksal değerlerin korunması öğretisine göre kabul edilemez pozitif normlara örnekler

1) TCK m. 463: Hukuksal değerlerin ihlaline katkısı kanıtlanmadan sanığı cezalandırmayı mümkün kılmaktadır.

2) TCK m. 578: Maliki olduğu kanıtlanamayan eşyanın bulundurulması suçu.

3) 1998 tarihli Türk Ceza Kanunu Tasarısı'nda öngörülen zina suçu.

4) TCK m. 414 ve 416'da (ırza tecavüz suçu) mağdurun bakire olması ağırlatıcı nedendir.

5) İrza tecavüz suçlarında mağdurun evli bir kadın olması ağırlatıcı nedendir.

6) TCK m. 453'e göre annenin "yeni doğmuş bir çocuğu", "namusunu kurtarma" saikiyle öldürmesi cezayı büyük ölçüde hafifleten bir neden olarak öngörülmüştür.

7) 1998 tarihli Türk Ceza Kanunu Tasarısı'nda yeni bir suç tipi vardır: 15 ile 18 yaş arasındakilerle cinsel ilişki olmadan, cinsel eylemlerde bulunmak cezalandırılmaktadır. Geçerli bulunan TCK'da bu eylemler suç değildir.

8) TCK'daki devlete karşı suçların çoğu (m. 125 vd.) İtalya'daki 1936 tarihli "Rocco değişiklikleri"nden iktibas edilmiştir. Suç tiplerinin sayısı çok

fazla, kapsamı çok geniş, cezaları da çok yüksektir. Türk Ceza Kanunu'nun özel bölümdeki Birinci Babı, "Devletin Şahsiyetine Karşı Cürümler" başlığını taşımaktadır. Bu babın ilk faslında devletin arsulusal şahsiyetine karşı cürümler yer almaktadır. Terörle Mücadele Kanunu, Askeri Ceza Kanunu, Polis Vazife ve Selahiyetleri Kanunu gibi yan kanunlar hariç olmak üzere, bu Babda devletin şahsiyetine karşı yaklaşık 53 suç tipi öngörülmüştür. Bazı suç tiplerinin cezaları ise hayli düşüktür.

9) Türk Ceza Kanunu'nun 6'ncı maddesinin 4'üncü fıkrası kaldırılmıştır, zira bunun kapsamında korunmaya muhtaç yabancı (uluslararası alanda korunan) bir hukuksal değer söz konusu değildir. Burada konu, bir Türk veya yabancımlın işlediği, yabancı ülke vatandaşına, elçisine, konsolosuna veya bayrağına hakaret suçudur.

10) Birkaç yıl öncesine kadar, organize suçluluk şeklinde ortaya çıkmayan uyuşturucu suçluluğu da TCK m. 4/1 bağlamında yabancı (veya uluslararası) hukuksal değer kapsamında korunmaktaydı.

11) Türk Ceza Kanunu'nun zati uyuşturucu kullanımına 2 yıl özgürlüğü bağlayıcı ceza öngören 404'üncü maddesinin 2'nci fıkrası kaldırılmalıdır, zira bu alanda cezaya liyakat ve muhtaçlık bulunmamaktadır.

İçtihatın, hukuksal değerlerin korunması öğretisiyle bağdaşmayan örnekler

1) TCK'nun eski 438'inci maddesine ilişkin karar: Bu madde, fahişe bir kadının ırzına geçilmesi halinde ceza-

nın ciddi bir şekilde indirilmesini öngörmekteydi. Türk Anayasa Mahkemesi aykırılık iddiasını reddetmişti⁽¹⁾. Gerekece genel olarak şöyleydi:

" (a) Devletin ceza kanunu çıkarmak konusunda sınırsız bir subjektif hakkı vardır ve

" (b) Fuhuş yapan kadınlarla diğer kadınlar arasında hukuksal değer açısından bir farklılık vardır."

2) Her ne kadar Türk Ceza Kanunu'nda ırza tecavüzü "evlilik dışı" durumlarla sınırlayan açık bir düzenleme bulunmasa da, fail mağdurun eşi olduğunda cezalandırılmamaktadır. Buna karşın, koca, eşini ters ilişkiye zorladığında Yargıtay'ın görüşü, akrabaya kötü davranmaya ilişkin başka bir maddedeki (TCK m. 478) suçun olduğu yönündedir⁽²⁾. Evlilik içi ırza tecavüzün cezasız kalması, kocanın karısı üzerinde belirli bir cinsel belirleme hakkı bulunduğu gerekçesiyle açıklanmaktadır.

3) Yargıtay'ın bir suç örgütü oluşturma veya buna üye olma suçlarından sanıkların, ortada hukuksal değere yönelik tipe uygun bir eylem bulunmadığı halde cezalandırılmasına ilişkin pek çok kararı vardır.

4) TCK'da (piramit oyunları olarak da anılan) kartopu sözleşmeleri için özel bir yasal düzenleme bulunmamaktadır. Türk ceza mahkemeleri bu gibi hallerde dolandırıcılık suçundan

(m. 503 ve 504) ceza vermişler ve bu kararlar Yargıtay tarafından da onanmıştır⁽³⁾.

Yeni düzenlemelerin 90'lı yıllarda yürürlüğe girmesinden önce telefon (konuşması) ve enerji hırsızlığı ile otomatların, otellerin, taksilerin veya restoranların karşılıksız kullanımı da hırsızlıktan kıyas yoluyla cezalandırılmaktaydı.

Pozitif hukuksal kurallar olmadan hukuksal değerlerin ceza hukukunun araçlarıyla kullanılması mümkün değildir.

5) Yakınlarda Türk Anayasa Mahkemesi, Terörle Mücadele Kanunu'nun şu şekildeki bir maddesini iptal etmiştir⁽⁴⁾: "Terör örgütlerine karşı icra edilecek operasyonlarda teslim ol emrine itaat edilmeyerek silah kullanmaya teşebbüs edilmesi halinde kolluk kuvveti görevlileri, faileri etkisiz kılmak amacıyla doğruca ve duraksamadan hedefe karşı ateşli silah kullanmaya yetkilidirler". Daha önce bu madde Anayasa Mahkemesi tarafından Anayasa'ya uygun görülmüştü ve Anayasa Mahkemesi'nin bu eski yorumunun meşruiyeti bulunmamaktaydı.

Kısaca söylemek gerekirse: "Hukuksal değer korunması olmadan ceza hukuku normu olmaz, in dubio pro libertate" ve şüphe halinde ceza verilmez".

¹ Bu madde daha sonra 21.11.1990 tarihli ve 3679 sayılı Kanun ile kaldırılmıştır.

² Bkz. 4. CD. 19.12.1990 tarihli ve 5557/7044 sayılı kararı, in: Savaş-Mollamahmutoglu-Sadık, Türk Ceza Kanununun Yorumu, 3.b., Ankara 1999, s. 515-518.

³ Bkz. CGK 24.11.1998 tarihli ve 9-280/359 sayılı kararı, in: Savaş-Mollamahmutoglu-Sadık, Türk Ceza Kanununun Yorumu, 3.b., Ankara 1999, s. 5475-5479.

⁴ Bkz. AYM, 06.01.1999 tarihli ve E. 1996/68, K. 1999/1 sayılı kararı (RG. 19.1.2001, No. 24292).

(*) Lat.: "Şüphe halinde özgürlükten yana" (ç.n.)